

Х., 1994.

4. Тертышник В.М., Слинко С.В. Взаимодействие следователя с иными подразделениями органов внутренних дел при расследовании преступлений. – Х., 1995.

5. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу, планирование, организация. – М., 1970.

6. Ларин А.М. Процессуальные вопросы соотношения следствия и оперативно-розыскной деятельности органов дознания // Соц. законность. – 1964. – № 7. – С. 15-16.

7. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підруч. / За ред. В.Ю. Шепітька. – Х., 1998.

8. Інструкції з організації діяльності органів досудового слідства у системі МВС України та взаємодії їх з іншими структурними підрозділами органів внутрішніх справ України у розкритті та розслідуванні злочинів: Затв. Наказом МВС України від 25.12.2003 № 1600.

9. Яблоков Н.П. Некоторые криминалистические проблемы борьбы с организованной преступностью в сфере экономики // Изучение организованной преступности: российско-американский диалог: Сб. статей. – М., 1997.

10. Самойленко О.А. Особливості порушення кримінальних справ про корисливі злочини, вчинені з використанням комп'ютерних технологій // Науковий вісник Юрид. академії Мін-ва внутр. справ: Зб. наук. праць. – 2005. – Спец. випуск № 1 (23): Актуальні питання кримінально-правових наук.

Надійшла до редакції 03.02.2012

СТАСЮК Л.Л., кандидат політичних наук
(Луцький інститут розвитку людини
Університету «Україна»)

УДК 343.98/34

МОЖЛИВОСТІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ, ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Розкрито сучасні можливості експертиз при розслідуванні злочинів проти довкілля, вчинених шляхом забруднення атмосферного повітря. Наведено типові експертизи та питання, які вирішуються в ході їх проведення.

Ключові слова: екологічні злочини, злочини проти довкілля, експертизи при розслідуванні злочинів проти довкілля, спеціальні знання при розслідуванні злочинів проти довкілля.

Раскрываются современные возможности экспертиз при расследовании преступлений против окружающей среды, совершенных путем загрязнения атмосферного воздуха. Определаются типичные экспертизы и вопросы, которые решаются в ходе их проведения.

Ключевые слова: экологические преступления, преступления против окружающей среды, экспертизы при расследовании преступлений против окружающей среды, специальные знания при расследовании преступлений против окружающей среды.

Modern possibilities of examinations are opened at investigation of crimes against the environment, made by pollution of atmospheric air. The resulted typical examinations and questions which dare during their carrying out.

Keywords: ecological crimes, crimes against environment, examinations at investigation of crimes against the environment, special knowledge at investigation of crimes against environment

Конституція України у ст. 16 («Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави») передбачає захист екологічної безпеки.

Науково-технічний прогрес, сучасний розвиток виробництва, створення нових технологій супроводжуються значним впливом на стан навколишнього середовища, яке все більше піддається забрудненню. Останнє сягає у світовому масштабі та в окремих регіонах такого рівня, що загрожує не тільки здоров'ю, але й життю людей. Турбота про екологічне благополуччя стає важливим завданням держави, у зв'язку із чим уживають заходи, спрямовані на попередження, припинення та профілактику всякого роду забруднень, що порушують нормальний екологічний баланс.

Серед злочинів проти довкілля виділяють ті, безпосереднім об'єктом яких є відносини у сфері охорони атмосферного повітря, передбачені ст. 241 КК України «Забруднення атмосферного повітря».

Методика розслідування таких злочинів в Україні розроблена недостатньо. А проблеми використання спеціальних знань під час розслідування злочинів проти довкілля, вчинених шляхом забруднення водойм, розглянуто лише в кількох публікаціях.

Публікації з даної проблематики науковців, зокрема В.Н. Карагодіна [1], С.О. Книженко [2; 3; 4], В.В. Лаврищева [5], О.В. Ринкової [7], М.В. Руденко [8] та інших [6; 9; 10; 11], сприяли глибокому дослідженню методики розслідування злочинів проти довкілля, удосконаленню їх криміналістичної характеристики, ролі спеціальних знань при розслідуванні таких злочинів.

Однак прикладні аспекти використання спеціальних знань малодосліджені, хоча саме вони містять дієві криміналістичні рекомендації щодо ефективного розслідування злочинів проти довкілля. У зв'язку з цим пропонуємо розглянути сучасні можливості судових експертиз при розслідуванні злочинів проти довкілля, вчинених шляхом забруднення атмосферного повітря.

У процесі розслідування злочинів проти довкілля, вчинених шляхом забруднення атмосферного повітря, доводиться призначати різноманітні експертизи, завдяки яким вдається одержувати відповіді на численні питання. Однак при всій їх різноманітності є відносно невелике коло типових питань, які вирішуються за допомогою судово-експертних досліджень. До них насамперед належать встановлення вмісту, складу шкідливих речовин в атмосферному повітрі, яке, згідно з наявними даними, піддалося негативному впливу з боку певного господарського об'єкта, концентрації цих речовин, відповідності їх гранично допустимому рівню концентрації. Якщо негативні наслідки такого впливу очевидні, експертиза дозволяє встановити причини події, у тому числі причини захворювання або загибелі рослин, тварин, людей.

При складності відповідних екологічних правил за допомогою експерта може бути встановлений факт їх порушення, а також відповідність вимогам безпеки для навколишнього природного середовища технічного проекту, іншої технічної документації певного господарського об'єкта, його устаткування, очисної споруди, технологічного процесу.

Важливим завданням судово-експертних досліджень у справах про злочини проти довкілля, вчинених шляхом забруднення атмосферного повітря, є встановлення можливості заподіяння шкоди навколишньому середовищу в результаті порушень, встановлених у процесі досудового слідства. Ідеться про випадки, коли значна шкода природі забруднюючими речовинами не заподіюється через збіг обставин, який не залежить від волі порушника правил. Наприклад, у момент залпового газово-пилового викиду на ураженій території не було людей, тварин, птахів або сильним раптовим поривом вітру викид був піднятий на значну висоту й швидко розсіяний у просторі.

До основних завдань судово-експертних досліджень у справах аналізованої категорії належить також визначення розміру матеріальної шкоди, заподіяної порушенням природоохоронних правил, і профілактичних заходів, які доцільно вжити з метою запобігання таких порушень у майбутньому.

Нерідко перед експертом ставиться питання: хто несе відповідальність за порушення природоохоронних правил, допущених у певному випадку? У зв'язку із цим треба мати на увазі, що відповідальність за дотримання екологічних правил покладається на конкретних осіб наказом керівника підприємства (установи, організації), або вона передбачається посадовими інструкціями і повинна з'ясуватися слідчим шляхом огляду й приєднання до справи відповідних документів або їх копій. І лише в тих випадках, коли природоохоронні правила складні для розуміння особами, які не мають спеціальної підготовки, перед експертом можна порушувати питання про встановлення конкретних осіб, які допустили порушення тих або інших правил.

На вимогу експертів надається інформація, яка міститься в різних документах. Найчастіше ними є: а) протоколи слідчих дій (огляду місця події, допитів і ін.); б) акти працівників контролюючих природоохоронних органів, які фіксують факти забруднення навколишнього середовища; в) акти перевірок, проведених природоохоронними органами; г) схеми й основні розрахункові дані очисних споруд; д) виписки з журналів, які відображають технологічний процес виробництва, зберігання, транспортування, скидання отруйних речовин і відходів виро-

бництва; є) виписки з журналів реєстрації результатів періодичних досліджень, проведених аналітичними лабораторіями народногосподарських об'єктів і контролюючих природоохоронних органів; ж) висновки за результатами інших експертних досліджень, що мають значення для проведення даної експертизи [9, с. 76].

Розглянемо докладніше питання, які вирішуються в рамках різних видів судових експертиз при розслідуванні злочинів проти довкілля, вчинених шляхом забруднення атмосферного повітря.

Питання, що стосуються природи й концентрації шкідливих речовин, вирішуються в рамках судово-хімічної експертизи. З її допомогою можна одержати відповіді на питання про те, чи є в даних зразках повітря забруднюючі речовини (компоненти, не властиві їх нормальному складу), і якщо так, то які саме й у яких концентраціях, чи перевищують вони гранично допустимі; чи належить дана речовина до розряду токсичних хімічних препаратів, які активно впливають на організм людини й навколишнє природне середовище; чи належить дана хімічна речовина до категорії шкідливо впливаючої на озоновий шар Землі. Експерт-хімік здатний визначити вид викиду, компонентом якого могла бути дана речовина; відповісти на запитання про час, протягом якого може зберігатися та або інша речовина в атмосферному повітрі; вирішити питання про те, які хімічні сполуки могли утворитися в результаті реакції зі шкідливими речовинами, що містяться в певних газиво-пилових викидах; встановити, чи відповідає нормативним вимогам метод, застосований для відбору проби або її аналізу.

Іноді експерту-хіміку доводиться вирішувати питання про те, чи є однотипними речовина, виявлена в атмосферному повітрі, проби якого вилучені з місця забруднення, і зразок речовини з певного об'єкта, і якщо так, то за ознаками якої групи, чи не належать вони до одного виду, сорту, марки; чи не надходили надані для порівняльного дослідження речовини з того самого джерела – чи виготовлені на одному заводі, чи випущені в складі однієї виробничої партії, чи зберігалися раніше в одній ємності. Вирішення цих питань є важливим, наприклад, при необхідності встановити транспортний засіб, з ємностей якого було зроблене викидання отруйних речовин в атмосферне повітря. Експерту-хіміку для дослідження надаються аналізи проби або предмети з нашаруваннями забруднюючих речовин, трупи загинувших організмів, а в необхідних випадках і показання про обставини забруднення атмосферного повітря [1, с. 68; 9, с. 76-77].

У рамках токсикологічної експертизи встановлюється, чи містяться в наданих об'єктах (пробах повітря, води, ґрунту) отруйні речовини, шкідливі для здоров'я людей, тварин, птахів, риби [9, с. 76-77].

Радіологічна експертиза дозволяє виявити в наданих об'єктах радіоактивні ізотопи й визначити їх вид [9, с. 77].

Сьогодні значні можливості в розслідуванні злочинів проти довкілля, вчинених шляхом забруднення атмосферного повітря, надає технічна експертиза. Важливу групу вирішуваних з її допомогою питань становлять ті, які спрямовані на встановлення характеру об'єктів дослідження і їх відповідностей вимогам екологічної безпеки: чи відповідає цим вимогам різна технічна документація, устаткування, очисні споруди, процес очищення викидів, використовується сировина, матеріали, паливо, і якщо ні, то в чому виражається невідповідність; чи належить певний пристрій до системи очисних споруд даного об'єкта; яка здатність даної очисної споруди в порівнянні з нормативним очищенням, і якщо нижче її, то наскільки саме; чи допускають конструкція, технічний стан устаткування й режим експлуатації певного пристрою без застосування очисних споруд.

Експерт може встановити, чи справні певні технічні засоби, і якщо ні, то в чому полягала несправність, з якої причини виникла, як впливає на екологічну безпеку; чи була технічна можливість для її своєчасного виявлення й усунення. Завдяки даній експертизі вдається з'ясувати можливість окремих технічних операцій за певних умов, вирішити, наприклад, питання, чи могла за певних обставин відбутися дана мимовільна дія.

Важко переоцінити значення питань, вирішення яких сприяє з'ясуванню картини розслідуваної події (які безпосередні технічні причини викидів в атмосферне повітря, що містять шкідливі речовини в концентраціях, які перевищують гранично допустимі, або причини високого вмісту шкідливих речовин у викидах; чи не є ними певні обставини, наприклад, помилки проектування, планування, експлуатації об'єкта в екологічному відношенні, дефекти, неефек-

тивність очисних споруд, високий вміст шкідливих речовин у сировині, паливі; чи допущено порушення природоохоронних вимог при виконанні певних робіт (монтажі, експлуатації очисної споруди й т.д.); чи є певна ситуація аварійною).

Для оцінки ступеня відповідальності порушників природоохоронних правил за допомогою експерта може бути встановлено, чи мало дане підприємство можливість забезпечити екологічну безпеку виробництва, з урахуванням наявного устаткування й фінансування.

Окрему групу становлять питання, спрямовані на одержання уявлення про рівень технічного контролю на об'єкті, що, можливо, був джерелом забруднення: чи правильно здійснювався контроль за устаткуванням очисних споруд, чи забезпечувався їх своєчасний ремонт; чи перебуває на належному рівні якість контрольно-вимірювальних пристроїв і апаратури, яка використовувалася в аналітичній лабораторії підприємства, і чи відповідає якість проведених у ній аналізів пропонованим вимогам.

Підготовку слідчим постанови про усунення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, може полегшити вирішення експертом питання про технічні заходи, які доцільно вжити на об'єкті для недопущення забруднень навколишнього природного середовища в майбутньому [9, с. 77-78].

На вимогу експертам для проведення технічних експертиз надаються креслення, технічні паспорти певного устаткування, технологічні карти, журнали, які фіксують виробничі операції, документи про результати лабораторних аналізів, а також можливість ознайомитися з механізмами й спорудами, які підлягають дослідженню.

Різновидом технічної є технологічна експертиза. Коло вирішуваних нею питань, як правило, таке: а) чи відповідає технологічний режим (технологія очищення газово-пилових викидів) затвердженому проекту (нормативним вимогам), і якщо ні, то в чому полягає невідповідність і як впливає на екологічну безпеку виробництва; б) які причини відхилення технологічного процесу від нормативних вимог; в) чи обґрунтовані дані зміни технологічного процесу з погляду забезпечення екологічної безпеки виробництва; г) які технологічні причини газово-пилових викидів в обсязі (або з концентрацією шкідливих речовин), що перевищує гранично припустимі концентрації; д) яким був обсяг шкідливих викидів за певний період часу, з урахуванням обсягу випущеної продукції, особливостей технологічного процесу, коефіцієнта корисної дії очисних споруд і інших виробничих факторів; е) чи правильно технологічний процес відображений у відповідних облікових документах; ж) чи є паливо, сировина, використовувані на даному об'єкті, кондиційними, і якщо ні, то в чому це полягає і як позначається на виробничому процесі з погляду небезпеки для навколишнього середовища; з) які заходи вдосконалення технологічного процесу варто вжити з метою забезпечення екологічної безпеки виробництва [1, с. 69; 9, с. 79].

Ще одним різновидом технічної експертизи є будівельно-технічна експертиза. Під час її призначення перед експертом ставляться, як правило, такі питання: а) наскільки правильно проведені проектні й дослідницькі роботи; б) чи допущені при проведенні будівельно-монтажних робіт відступи від проекту, і якщо так, то в чому вони полягали й чи могли негативно вплинути на якість об'єкта щодо його екологічної безпеки; в) чи відповідають будівельно-монтажні роботи, проведені при будівництві певного об'єкта, вимогам екологічної безпеки (у тому числі будівельним нормам і правилам, нормативним вимогам газово-пилових викидів), чи забезпечене будівництво надійними засобами відведення, очищення викидів в атмосферне повітря, і якщо ні, то в чому полягає невідповідність вимогам; г) чи одночасно з об'єктом здані очисні споруди [1, с. 69-70; 9, с. 80].

Експертам, які проводять такі експертизи, доцільно направити: проектно-кошторисну документацію (проектні завдання, акти гідрологічних і інженерних робіт, робочі креслення, акти затвердження доповнень до проектів), документи щодо проведення й приймання робіт, журнали обліку експлуатації об'єктів, акти періодичних перевірок їх стану, протоколи допитів осіб, які займалися будівельно-монтажними роботами, здачею-прийманням певних готових об'єктів.

При розслідуванні випадків забруднення атмосферного повітря, що призвело до заподіяння шкоди сільськогосподарському виробництву, доводиться призначати агротехнічну експертизу. До її компетенції насамперед належить встановлення безпосередніх причин негативних наслідків забруднення природного середовища, що завдає шкоди сільськогосподарським культурам. При цьому вирішуються такі питання: яка причина загибелі (або ушкодження) сільсько-

господарських культур; чи порушені агротехнічні правила, що забезпечують екологічну безпеку, при виконанні певних робіт (зберіганні, транспортуванні, застосуванні певних токсичних речовин), і якщо так, то які правила порушені; чи могли дані забруднення викликати шкідливі наслідки для сільськогосподарського виробництва.

У рамках цієї експертизи можуть бути вирішені також питання про масштаби шкоди, заподіяної забрудненням природного середовища, зокрема атмосферного повітря, і необхідні профілактичні заходи: який розмір матеріальної шкоди, заподіяної сільськогосподарському виробництву внаслідок порушення екологічних правил; яких заходів доцільно вжити на даному господарському об'єкті з метою запобігання порушень, що ведуть до загибелі й псування сільськогосподарських посівів, тощо [1, с. 71; 9, с. 80-81] Аналогічні питання стосовно лісового господарства вирішуються в рамках лісотехнічної експертизи [9, с. 81].

У деяких випадках при забрудненні атмосферного повітря слідчому доводиться призначати зоотехнічну експертизу. За її допомогою можна встановити, наприклад, причини й ступінь псування кормів для тварин, чи не пов'язане псування із впливом на корми певних забруднюючих речовин з атмосферного повітря. При версії про наявність зв'язку між природоохоронними порушеннями й зменшенням продуктивності тварин перед експертом-зоотехніком може бути поставлене завдання встановити, чи не є зниження вгодованості певних тварин (або удійності корів) результатом порушення природоохоронних правил, зокрема, зумовленого ним забруднення кормів шкідливими викидами в атмосферне повітря [9, с. 81].

Гідрометеорологічна експертиза призначається при необхідності вирішити такі питання: а) у якому напрямі й на якій площі могли поширитися певні забруднюючі речовини від даного джерела викидів при певних метеорологічних умовах; б) яка повинна бути концентрація викинутих даним об'єктом забруднюючих речовин на даній території залежно від певних умов (відстань від об'єкта до зони забруднення, висота вивідних труб, обсяг викидів, напрям і швидкість вітру, температура повітря); в) в яку пору року й за який проміжок часу дані забруднюючі речовини могли переміститися на певну відстань у певному регіоні; г) чи могли отрутохімікати з певного об'єкта потрапити на вказану територію повітряним шляхом; д) які заходи щодо профілактики забруднень навколишнього середовища доцільно вжити на даному об'єкті з урахуванням місцевих гідрометеорологічних умов [9, с. 82].

З метою вирішення цих питань експерту надаються відомості місцевої метеостанції про метеорологічні умови за час, який цікавить слідчого.

Експертизи окремих видів проводяться у зв'язку з необхідністю з'ясування обставин, які стосуються заподіяння шкоди живим організмам – людям, тваринам, птахам. Важливим завданням судово-медичної експертизи є встановлення причини, механізму захворювання або смерті людини, дійсних або можливих наслідків для людей, викликаних забрудненням природного середовища, зокрема атмосферного повітря. Зазначена експертиза вирішує такі питання: яка причина смерті (або захворювання) даної особи; чи не наступила смерть (або хвороба) внаслідок отруєння, і якщо так, то якою речовиною отруїлася людина; яким шляхом шкідлива речовина потрапила в організм певної особи (через дихальні шляхи, шкіру або інше); який характер ушкодження здоров'я освідченого, чи не втратив він працездатність, і якщо так, то яка ступінь її втрати; до яких наслідків могло призвести потраплення даної шкідливої речовини в організм людини при відсутності вчасної медичної допомоги; чи являє небезпеку для здоров'я людей певна концентрація даних забруднюючих речовин у виробничих викидах в атмосферне повітря [12, с. 180-187].

Іншу групу становлять завдання, спрямовані на з'ясування фактів недотримання санітарних норм і осіб, відповідальних за їх порушення, а також встановлення необхідних профілактичних заходів (чи дотримані санітарні норми при виконанні певних робіт – проектування, експлуатації господарського об'єкта, очисної споруди, зберіганні, транспортуванні, знищення шкідливих речовин, здійснення газопопилових викидів, і якщо ні, то які норми порушені; яка гранично допустима концентрація шкідливих речовин, встановлена для даних викидів; хто має відповідати за дотримання даних санітарних норм; які заходи санітарного характеру потрібно вжити на даному господарському об'єкті для попередження забруднення природного середовища). Іноді експертизу з питань дотримання санітарних норм називають медико-санітарною [9, с. 82-83].

При розслідуванні порушень природоохоронних правил, які пов'язані з негативними наслідками для тваринного світу, може знадобитися призначення судово-ветеринарної експерти-

зи. До її компетенції входить вирішення питань про безпосередні причини, механізм, обставини загибелі або захворювання тварин, дійсні або можливі наслідки для тварин забруднення природного середовища певним господарським об'єктом (які безпосередні причини загибелі або захворювання даних тварин, птахів; чи не є причиною цього потрапляння певних речовин у зазначених концентраціях у повітря, їжу; чи не могло викликати загибель або захворювання тварин потрапляння в їх організм шкідливих речовин у зв'язку з виконанням певної господарської операції, наприклад дезінфекції приміщення; чи не вплинув викид забруднюючих речовин на продуктивність тварин; скільки часу пройшло з моменту загибелі даних тварин; яким шляхом шкідлива речовина проникла в організм тварини; чи являє небезпеку для здоров'я тварин певна концентрація забруднюючих речовин у виробничих викидах даного господарського об'єкта; до яких наслідків могло привести потрапляння даної речовини в організм тварини при відсутності своєчасної ветеринарної допомоги) [12, с. 366-368].

При необхідності визначення екологічних характеристик певного об'єкта пізнання (технічного проекту підприємства, певного виду діяльності або регіону) призначається екологічна експертиза. Вона здатна дати відповіді на такі питання: а) чи відповідає технічний проект даного підприємства вимогам екологічної безпеки, і якщо ні, то в чому полягає невідповідність; б) чи властиві даному регіону ознаки зони екологічного лиха й, при позитивній відповіді, у чому вони проявляються; в) чи потребує даний регіон особливого екологічного захисту, і якщо так, то до якої категорії він належить (заповідник, заказник, національний природний парк, пам'ятник природи, зелена зона); г) чи являє даний вид господарської діяльності загрозу для здоров'я людей, представників тваринного або рослинного світу [12, с. 368-369].

Питання, які вимагають використання відомостей з різних областей знання, вирішуються в рамках комплексної експертизи [1, с. 72-73]. Так, при визначенні величини заподіяної порушенням природоохоронних правил матеріальної шкоди поряд зі спеціальними знаннями в галузі економіки можуть знадобитися пізнання в агротехніці, зоотехніці або ветеринарії, залежно від того, чому саме заподіяна шкода – сільськогосподарським рослинам чи тваринам.

Оптимальні заходи, необхідні для попередження порушень правил охорони тваринного світу, можуть бути визначені з комплексним використанням знань в галузі зоотехніки й ветеринарії. Для встановлення можливості заподіяння шкоди навколишньому середовищу промисловими викидами, можуть знадобитися знання в галузі медицини, ветеринарії, агротехніки, зоотехніки.

Отже, проблеми використання спеціальних знань під час розслідування злочинів проти довкілля, вчинених шляхом забруднення атмосферного повітря, ще недостатньо розроблені у криміналістиці. Судова експертиза є найефективнішим засобом виконання слідчих завдань у справах про злочини проти довкілля, за умови, неухильного дотримання вимог кримінально-процесуального законодавства, щодо призначення та проведення цієї слідчої дії. Експертизу у справах про злочини проти довкілля слід призначати тільки тоді, коли в цьому є дійсна необхідність, коли без відповіді експерта на певні питання неможливо встановити істину в справі. До типових експертиз, які призначаються в ході розслідування злочинів проти довкілля, вчинюваних шляхом забруднення атмосферного повітря, слід віднести: судово-хімічну, токсикологічну, радіологічну, технічну, технологічну, будівельно-технічну, агротехнічну, лісотехнічну, зоотехнічну, гідрометеорологічну, судово-медичну, медико-санітарну, судово-ветеринарну та екологічну експертизи.

Список використаної літератури:

1. Карагодін В.Н., Іванова Л.А. Методика расследования преступлений, связанных с загрязнением вод и атмосферы. – Екатеринбург, 2005.
2. Книженко С. Поняття та види криміналістичної характеристики екологічних злочинів // Науковий вісник Юрид. академії Мін-ва внутр. справ. – 2003. – № 3 (12). – С. 368-372.
3. Книженко С.О. Використання спеціальних знань в розслідуванні екологічних злочинів // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2006. – № 735. – Вип. 1. – С. 75-80.
4. Книженко С.О. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування екологічних злочинів: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – Х., 2006.
5. Лаврищев В.В. Особливості розслідування екологічних злочинів // Актуальні проблеми сучасного розвитку міжнародного морського, транспортного та екологічного права. – К., 2010. – С. 113-119.
6. Особливості кваліфікації, розслідування та запобігання злочинам проти довкілля: Навч.-метод. посіб. / Відп. ред. О.І. Нікітенко. – Херсон, 2007.
7. Ринкова О.В. Необхідність комплексного підходу до використання спеціальних знань та прове-

дення судово-експертних досліджень під час розслідування екологічних злочинів // Криміналістичний вісник. – 2010. – № 2 (14). – С. 81-87.

8. Руденко М.В. Використання досягнень науки і техніки у боротьбі з екологічними злочинами // Використання досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю. – Х., 1998. – С. 196-198.

9. Селиванов Н.А. Скоромников К.С. Расследование преступных загрязнений природной среды: Учеб. пособие. — М., 1994.

10. Сибірна Р.І., Сибірний А.В. Сучасні аспекти методики розслідування особливостей доказування екологічних злочинів // Науковий вісник Львів. юрид. ін-ту МВС України. – 2004. – № 3. – С. 68-73.

11. Фефилятьев А.В. Расследование экологических преступлений // Криминалистика: Учебник / Под ред. А.Ф. Волинского. – М., 1999. – С. 562-581.

12. Експертизи у судовій практиці: Наук.-практ. посіб. / За ред. В.Г. Гончаренка. – К., 2010.

Надійшла до редакції 07.02.2012

ТАРАН О.В., кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.13

ПРИВОДИ І ПІДСТАВИ ДО ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ПРО ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ

Розглянуто приводи та підстави до порушення кримінальної справи про порушення вимог законодавства про охорону праці. На підставі аналізу слідчої практики визначено, які з них є найбільш розповсюдженими у практиці розслідування даного виду злочинів, та окреслено коло проблемних питань, що виникають при порушенні кримінальної справи.

Ключові слова: порушення кримінальної справи, приводи і підстави до порушення кримінальної справи, порушення вимог законодавства про охорону праці.

Рассматриваются поводы и основания для возбуждения уголовного дела о нарушении требований законодательства об охране труда. На основании анализа следственной практики определяется, какие из них являются наиболее распространенными в практике расследования данного вида преступлений, и очерчивается круг проблемных вопросов, возникающих во время возбуждения уголовного дела.

Ключевые слова: возбуждение уголовного дела, приводы и основания к возбуждению уголовного дела, нарушение требований законодательства об охране труда.

Article is devoted to consideration of drives and the grounds for criminal charges of violating the requirements of labor protection legislation. Based on analysis of the investigative practices that are determined from them are the most common practice in the investigation of these crimes, and outline a range of problematic issues that arise in a criminal case.

Keywords: criminal proceedings, drives and grounds for instituting criminal proceedings, violation of labor protection legislation.

Початковою стадією розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці, є порушення кримінальної справи. Тут встановлюються приводи і підстави до порушення кримінальної справи, у тому числі достатність даних, які вказують на ознаки злочину, їх юридична кваліфікація, обставини, що виключають порушення кримінальної справи.

Актом порушення кримінальної справи починається публічне кримінальне переслідування від імені держави у зв'язку із вчиненням злочинним діянням і створюються правові підстави для наступних процесуальних дій [1].

Незважаючи на те, що багато вчених, серед яких С.А. Альперт, О.В. Баулін, В.П. Бож'єв, П.С. Елькінд, М.В. Жогін, В.С. Зеленецький, Л.М. Лобойко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, Д.П. Письменний, В.М. Савицький, З.Д. Смітєнко, М.С. Строгович, В.П. Шибіко, М.С. Шумило, Ф.Н. Фаткуллін, О.О. Чувильов, присвятили свої роботи проблемам порушення кримінальної справи, це питання залишається предметом розгляду та наукових дискусій дотепер. Слідчі, які розслідують злочини, пов'язані з порушенням вимог законодавства про охорону праці, не завжди своєчасно порушують кримінальні справи, а також іноді безпідставно відмовляють у їх порушенні. На думку автора, певною мірою це пояснюється недостатньою обізнаністю слідчих, особливо тих, що не мають досвіду розслідування даного виду злочинів,

